

Sygn.akt III AUa 375/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 października 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Alicja Sołowińska

Sędziowie: Teresa Suchcicka

Bożena Szponar – Jarocka

Protokolant: Edyta Katarzyna Radziwońska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 24 października 2019 r. w B.

sprawy z odwołania R. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o rekompensatę

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 28 maja 2019 r. sygn. akt V U 734/18

I. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie,

II. zasądza od R. M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. 420 (czteryście dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Teresa Suchcicka Alicja Sołowińska Bożena Szponar – Jarocka

Sygn. akt: III AUa 375/19

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z dnia 19.06.2018 r. odmówił R. M. przyznania prawa do rekompensaty, ponieważ odwołujący się na dzień 1.01.2009 roku nie udowodnił 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów art. 32 i 33 ustawy z dnia 17.12.1998 roku o emeryturach i rentach z FUS.

R. M. złożył odwołanie od decyzji.

Organ wnosił o oddalenie odwołania i zasądzenie od odwołującego się kosztów zastępstwa procesowego. W odpowiedzi na odwołanie ZUS wskazał, że R. M. nie przedłożył świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach za okres zatrudnienia w Zakładach (...) w W.. W toku procesu pełnomocnik ZUS kwestionował również okres wykonywania przez wnioskodawcę zatrudnienia w szczególnych warunkach w (...) Spółka z o.o. w B. od 17.06.1993 roku do 3.05.2000 roku przy oczyszczaniu ścieków i filtrów otwartych na podstawie świadectwa pracy

wydanego przez pracodawcę z 27.10.2017 r. Ostatecznie na rozprawie 5.04.2019 roku i 28.05.2019 roku ZUS powołując się na wyrok SN z dnia 16.05.2018 roku III UK 88//17, twierdził, że odwołującemu się nie przysługuje rekompensata, bowiem na dzień 1.01.1999 r. posiadał udowodniony ogólny staż ubezpieczeniowy wynoszący 25 lat i nabył ex lege prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym w związku z wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 28 maja 2019 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał R. M. rekompensatę od dnia 01 maja 2018 roku oraz stwierdził, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji

Sąd ten ustalił, że R. M. urodził się (...) W dniu 19.10.2017 r. złożył do ZUS wnioski o emeryturę. Do wniosku dołączył m.in. zaświadczenie z 12.09.2017 r. z (...) Sp. z o.o. w B. potwierdzające zatrudnienie od 17.06.1993 roku w wymiarze pełnego etatu z wyszczególnieniem okresów choroby i urlopu bezpłatnego od 13.09.1995 r. do 29.09.1995 r. Następnie w dniu 27.10.2017 r. wnioskodawca złożył świadectwo pracy z powyższego zakładu potwierdzające zatrudnienie od 17.06.1993 r. do 27.10.2017 r. z zaznaczeniem w punkcie 11, że wykonywał od 17.06.1993 r. do 3.05.2000 r. prace w szczególnych warunkach (oczyszczanie ścieków i filtrów otwartych) na stanowisku maszynisty maszyn i urządzeń przepompowni i oczyszczalni ścieków wykonujący prace w warunkach uniemożliwiających zapewnienie wydzielonego pomieszczenia – dyspozytorni, wymienionym w wykazie A, dział IX, poz. 2.

Decyzją z dnia 23.11.2017 r. ZUS przyznał R. M. emeryturę od 1.10.2017 r. tj. od daty nabycia uprawnień do emerytury. Wysokość świadczenia została obliczona zgodnie z art. 26 ustawy emerytalnej (przy uwzględnieniu składek zaewidencjonowanych na koncie i zwaloryzowanego kapitału początkowego ustalonego decyzją z 22.11.2017 roku). Na podstawie wniosku R. M. złożonego do ZUS 22.03.2018 r. o ponowne obliczenie świadczenia ZUS wydał w dniu 28.05.2018 r. decyzję o przeliczeniu emerytury wnioskodawcy od 1.03.2018 r. Decyzją z 25.05.2018 r. ZUS ponownie ustalił wnioskodawcy kapitał początkowy, gdzie uwzględnił na dzień 1.01.1999 roku staż ubezpieczeniowy: 25 lat, 8 miesięcy i 19 dni okresów składkowych oraz 1 miesiąc, 8 dni okresów nieskładkowych. W dniu 29.05.2018 roku R. M. złożył wniosek o przyznanie rekompensaty, dołączając dokumentację płacową z okresu zatrudnienia w Zakładach (...) w W.. ZUS decyzją z 19.06.2018 roku, obecnie zaskarżoną, odmówił przyznania prawa do rekompensaty, ponieważ wnioskodawca przed dniem 1.01.2009 roku nie udowodnił wykonywania przez co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

R. M. domagał się w niniejszej sprawie zaliczenia zatrudnienia w szczególnych warunkach w Zakładach (...) w W. od 22.01.1971 roku do 28.02.1987 roku na stanowisku pomocnika palacza w kotłowni oraz na stanowisku pracownika oczyszczalni ścieków, a także w (...) Sp. z o.o. w B. od 17.06.1993 roku do 3.05.2000 roku w oczyszczalni ścieków. Wnioskodawca nie złożył odrębnych świadectw wykonywania prac w szczególnych warunkach. Jedynie w świadectwie pracy z 27.10.2017 roku z (...) w punkcie 11 znajdowała się wzmianka o wykonywaniu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Sąd I instancji wskazał, że zgodnie z art. 2 punkt 5 ustawy z dnia 19.12.2008 roku o emeryturach pomostowych, rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Na zasadzie art. 21 ust. 1 wskazanej ustawy, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Zgodnie z ust. 2 rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. ZUS w toku postępowania przed Sadem I instancji powoływał się wyrok SN z dnia 16.05.2018 roku III UK 88/17, podnosząc jednocześnie, że odwołujący się na dzień 1.01.1999 roku posiadał 25-letni okres pracy (uwidoczniony w decyzji o kapitale początkowym) i po osiągnięciu wieku 60 lat mógł skorzystać z wcześniejszej emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu jakkolwiek wnioskodawca niewątpliwie na dzień 1.01.1999 roku posiadał ogólny staż ubezpieczeniowy wynoszący ponad 25 lat, to jednak nie można było przyjąć, że nabył prawo do wcześniejszej emerytury ze spełnieniem łącznie wszystkich ustawowych warunków, bowiem nie posiadał udowodnionego żadnego

okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, ZUS nie zaliczył mu ponadto żadnego takiego okresu, a w niniejszej sprawie także konsekwentnie odmawiał zaliczenia dochodzonych okresów w (...) im. (...) w W. i w (...) mimo wzmianki w pkt. 11 świadectwa pracy.

Zgodnie z zeznaniami świadków M. B. i G. M. (k 27-29) wnioskodawca pracował jako pomocnik palacza i palacz w kotłowni zakładowej, a następnie przez wiele lat w zakładowej oczyszczalni ścieków w (...) im. (...) w W.. W razie konieczności usuwał awarie hydrauliczne na wydziałach produkcyjnych będących w ruchu (przędzalnia, tkalnia, farbiarnia). Wskazane prace wnioskodawca wykonywał do momentu przejścia do wydziału budowlanego. Praca w kotłowni nie była zautomatyzowana, piece były starego typu, obsługiwane ręcznie. Kotłownia dostarczała energii przede wszystkim do funkcjonowania zakładu. W oczyszczalni ścieków (zakładowej) praca odbywała się w bezpośredniej styczności ze ściekami, nieczystościami. Wskazane prace R. M. wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Według zeznań świadka J. Ż. (dyspozytora w oczyszczalni ścieków w (...) – k.51) wnioskodawca w latach 1993-2000 był zatrudniony w oczyszczalni ścieków, następnie przeszedł do wodomierzowni. W oczyszczalni ścieków pracował na stanowisku maszynisty urządzeń oczyszczalni ścieków w bezpośredniej styczności ze ściekami, którą można przyrównać do pracy w kanałach ściekowych. Taką pracę wykonywał codziennie, w pełnym wymiarze godzin.

Sąd uznał zeznania świadków za wiarygodne, bowiem pozostawały ze sobą spójne, świadkowie z tytułu zatrudnienia w zakładach pracy i na określonych stanowiskach posiadali wiedzę, także na okoliczność pracy wykonywanej przez wnioskodawcę. Świadkowie B. i M. posiadają świadectwa pracy (w tym świadectwa pracy w szczególnych warunkach) potwierdzające ich własne zatrudnienie w (...) im. (...) w W. (w aktach emerytalno – rentowych świadków). Ponadto zeznania świadków i wyjaśnienia wnioskodawcy korespondowały z dokumentacją zawartą w aktach osobowych wnioskodawcy z obu zakładów pracy.

Ostatecznie Sąd Okręgowy uznał, że praca w spornym okresie w (...) im. (...) w W. kwalifikowała się do wykazu A dział IX, poz. 2, dział XIV poz. 1 i 25, jak też praca w (...) do wykazu A, dział IX, poz. 2 (jak wskazano w pkt. 11 świadectwa pracy), wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7.02.1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Powyższe pozwoliło na przyjęcie, że wnioskodawca posiada wymagany okres co najmniej 15 lat zatrudnienia w szczególnych warunkach, a tym samym spełnia wszystkie przesłanki do otrzymania rekompensaty.

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zaskarżając go w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w pkt. I wyroku. Zarzucił Sadowi I instancji naruszenie:

- przepisów prawa materialnego poprzez błędną wykładnię, w szczególności:

1. art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tj. Dz.U. z 2017 r. , poz. 664), poprzez przyznanie prawa do rekompensaty mimo, że R. M. miał możliwość nabycia prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach a zatem nie przysługuje mu odszkodowanie jakim jest rekompensata,
2. art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tj. Dz.U. z 2017 r., poz. 664), poprzez przyznanie prawa do rekompensaty od 1.05.2018r. w sytuacji, gdy odwołujący nie legitymuje się 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach,

- przepisów postępowania , mające istotny wpływ na wynik sprawy, w szczególności:

1. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez niewłaściwą ocenę materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy naruszającą zasadę swobody oceny dowodów, polegającą na błędnym przyjęciu , że w okresie od 22.01.1971r. do 28.02.1987r. na stanowisku pomocnika palacza w kotłowni oraz na stanowisku pracownika oczyszczalni ścieków oraz w okresie od 17.06.1993r. do 3.05.2000r. w (...) Sp. z o.o. w B. na stanowisku maszynisty urządzeń oczyszczalni ścieków wnioskodawca wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy zatrudnienie w szczególnych warunkach w

rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43), podczas gdy właściwa ocena zebranego w sprawie materiału dowodowego nie daje podstaw do takiego rozstrzygnięcia,

2. art. 217 k.p.c. poprzez niedopuszczenie przez Sąd I instancji zgłoszonego przez organ rentowy dowodu z opinii biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy na okoliczność ustalenia czy wnioskodawca w spornych okresach wykonywał prace w szczególnych warunkach.

Wskazując na powyższe podstawy apelacji organ rentowy wnosi o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania od decyzji ZUS.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie.

Wstępnie zauważyć należy, że odwołujący formułując zarzuty wykazuje niekonsekwencję. Z jednej strony twierdzi bowiem, że R. M. nie jest uprawniony do rekompensaty, ponieważ nie wykazał 15 lat pracy w szczególnych warunkach, a ustalenia Sądu I instancji w tym zakresie zostały dokonane z naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c.. Z drugiej zaś strony podnosi, że zachodzi ujemna przesłanka przyznania prawa do rekompensaty, gdyż wnioskujący spełnił warunki do nabycia prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach, co oznacza, że posiadał między innymi właśnie 15 letni okres takiej pracy.

Rozważania Sądu Apelacyjnego należy rozpocząć od oceny trafności podniesionych zarzutów procesowych. Przestrzeganie przepisów prawa procesowego przez Sąd pierwszej instancji ma bowiem wpływ na prawidłowe ustalanie stanu faktycznego, a jedynie prawidłowo ustalony stan faktyczny może stanowić podstawę do oceny poprawności zastosowania prawa materialnego. Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, iż zarzut naruszenia prawa materialnego w zasadzie można skutecznie podnosić jedynie wówczas, gdy nie kwestionuje się dokonanych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń faktycznych. Zarzut naruszenia prawa materialnego winien być bowiem odnoszony do określonego stanu faktycznego – który skarżący akceptuje – a do którego to stanu faktycznego wadliwie zastosowano prawo materialne.

Sformułowany zarzut naruszenia przepisów prawa procesowego art. 233 § 1 k.p.c. który miałby polegać na przekroczeniu granic swobodnej oceny dowodów i błędnym przyjęciu, że odwołujący w spornych okresach wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7.02.1983 r., nie jest trafny. Należy zauważyć, że w myśl wskazanego przepisu sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia materiału. Zasada swobodnej oceny dowodów przez sąd orzekający z jednej strony uprawnia sąd do oceny tychże dowodów „według własnego przekonania”, z drugiej natomiast strony zobowiązuje sąd do „wszechstronnego rozważenia zebranego materiału”. Uprawnienie sądu do oceny dowodów według własnego przekonania nie oznacza oczywiście dowolności w tej ocenie, bowiem poza sporem powinno być, iż dokonując tej oceny sąd nie może ignorować zasad logiki, osiągnięć nauki, doświadczenia czy też wyciągać wniosków nie wynikających z materiału dowodowego. Dopuszczenie się obraży art. 233 § 1 k.p.c. przez sąd może więc polegać albo na przekroczeniu granic swobody oceny wyznaczonej logiką, doświadczeniem, zasadami nauki albo też na nie dokonaniu przez sąd wszechstronnego rozważania sprawy. W tym drugim przypadku wyciągnięte przez sąd wnioski mogą być logiczne i zgodne z doświadczeniem życiowym, jednakże sąd czyni je w oparciu o część materiału dowodowego, a pozostałą część tego materiału, która pozwoliłaby na wyciągnięcie innych wniosków, pomija. Jak wspomniano, swobodna ocena dowodów rozumiana jak wyżej jest prawem sądu orzekającego – stąd kontrola prawidłowości tej oceny dokonywana przez sąd odwoławczy musi być z reguły ostrożna, pamiętać bowiem należy o tym, iż sąd odwoławczy w tym zakresie dokonuje prawidłowości oceny dowodów, których sam nie przeprowadził. Podobna wykładnia art. 233 §1 k.p.c. była przedmiotem licznych orzeczeń Sądu Najwyższego (por. m.in. wyrok SN 27.09.2002 r. II CKN 817/00; wyrok SN z 16.04.2002 r. V CKN 1446/00; wyrok SN z 14.03.2002 r. IV CKN 859/00). Istotnym jest w aspekcie art. 233 § 1 k.p.c. aby Sąd dokonując oceny dowodów zrealizował nakaz – nie doznający wyjątku – aby wyrażona ocena w aspekcie wiarygodności dokonana

była na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału w sprawie oraz z uwzględnieniem wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2002 r. IV CKN 1256/00, LEX nr 80267; wyrok SN z dnia 26 stycznia 2000 r. III CKN 562/98, LEX nr 528132; postanowienie SN dnia 23 stycznia 2002 r. II CKN 691/99, LEX nr 54339). Sąd Okręgowy dokonał w sprawie oceny całości zebranego materiału dowodowego przy zastosowaniu właściwych kryteriów, a zatem nie naruszył tego przepisu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie jest naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c. gdy Sąd I instancji z materiału dowodowego w ramach swoich uprawnień w sposób uprawniony dokonuje ustaleń faktycznych wskazując na jakich dowodach się oparł, nawet jeżeli część tego materiału dowodowego mogłaby prowadzić do odmiennych ustaleń. W większości spraw sąd orzekający musi dokonać wartościowania materiału dowodowego i wybrać za podstawę faktyczną taką część, która w jego ocenie jest najbardziej logiczna, w danych okolicznościach sprawy, zgodnie z zasadami wiedzy i doświadczenia życiowego. Swoje ustalenia Sąd Okręgowy poczynił uwzględniając wszystkie zebrane w sprawie dowody.

Sąd I instancji nie naruszył również art. 217 k.p.c. poprzez niedopuszczenie zgłoszonego przez organ rentowy dowodu z opinii biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy na okoliczność ustalenia czy wnioskodawca w spornych okresach wykonywał prace w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego przeprowadzenie w rozpoznawanej sprawie dowodu z opinii biegłego z zakresu bhp było zbędne, gdyż ocena czy wnioskodawca pracował w szczególnych warunkach w rozumieniu Rozporządzenia z 8 lutego 1983 r. należała do Sądu, a nie do biegłego. W sytuacji gdy Sąd Okręgowy dysponował materiałem dowodowym w postaci zeznań świadków i akt osobowych z których wynikał charakter pracy wnioskodawcy w spornych okresach, to do Sądu należała ocena tych dowodów i ustalenie czy wykonywane czynności stanowiły pracę w szczególnych warunkach i były wykonywane w wymiarze dającym prawo do emerytury wcześniejszej.

Reasumując powyższe rozważania trzeba zatem podzielić niewadliwe, dokonane zgodnie z prawem procesowym ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, iż R. M. posiada minimum 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Na okres tej pracy składa się zatrudnienie w Zakładach (...) w W. od 22 stycznia 1971 r. do 28 lutego 1987 r. oraz (...) sp. z o.o. w B. od 17 czerwca 1993 r. do 3 maja 2000 r.

Pomimo tego, że R. M. wykazał co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych, czym spełnił warunek przyznania rekompensaty określony przepisem art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, to jednakże nie przysługuje mu prawo do tego świadczenia wobec treści art. 21 ust. 2 cytowanej ustawy.

Rozważania w tym zakresie i jednocześnie słuszny zarzut apelacji dotyczący naruszenia prawa materialnego należy rozpocząć od przywołania treści art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tj. Dz.U. z 2017 r. , poz. 664), zgodnie z którym rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS wynoszący co najmniej 15 lat. Natomiast zgodnie z definicją ustawową zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 maja 2018 r. w sprawie III UK 88/17, „gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi on dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy on natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich

ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Również regulacja art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych potwierdza taki sposób rozumienia omawianej rekompensaty. O ile bowiem w ust. 1 przewiduje on pozytywną przesłankę nabycia prawa do rekompensaty, którą stanowi legitymowanie się co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które przy spełnieniu pozostałych warunków dawałoby przecież podstawę do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym według dotychczas obowiązujących przepisów, o tyle w ust. 2 wymienia także przesłankę negatywną, stanowiąc, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Łączne odczytanie art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy jednoznacznie wskazuje więc, że w drugim z wymienionych przepisów nie chodzi o nabycie prawa do jakiegokolwiek emerytury, ale do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na jednej z podstaw przewidzianych w ustawie emerytalno-rentowej. Niemożność wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów stanowi bowiem ową szkodę, którą rekompensata ma naprawić przez przyznanie odpowiedniego dodatku do kapitału początkowego (art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych)”.

Sąd Najwyższy podkreślił, że „zarówno art. 2 pkt 5, jak i art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych posługują się tym samym pojęciem nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalno-rentowej, przy czym pierwszy z nich mówi o utracie możliwości nabycia tego prawa jako jednym z (pozytywnych) elementów definicji rekompensaty, natomiast drugi z tych przepisów uznaje nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emerytalno-rentowej za negatywną przesłankę prawa do rekompensaty. Kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem prawidłowa wykładnia pojęcia „nabycie prawa do emerytury”, przy dokonywaniu której bez wątpienia pomocne będą odnoszące się do tego pojęcia wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa. Tak w doktrynie jak i w judykaturze wyodrębnia się zaś nabycie prawa *in abstracto* (w wyniku kształtującego działania norm prawnych na sferę prawną ich adresatów, którego istota wyraża się w tym, że spełnienie warunków określonych hipotezą normy prawnej w sposób konkretny, sprawdzalny i pozytywny sprawia, iż dyspozycja normy znajduje zastosowanie jako czynnik automatycznie kształtujący sferę prawną określonych podmiotów) oraz nabycie prawa *in concreto* (na podstawie decyzji administracyjnych dotyczących osób indywidualnie chronionych). W ubezpieczeniach społecznych regułą jest przy tym kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania *in abstracto* (por. R. Babińska: *Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych*, Warszawa 2007, s. 13-44 oraz K. Ślebzak: *Ochrona emerytalnych praw nabytych*, Warszawa 2009, s. 74-95 i powołana tam literatura oraz orzecznictwo). Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje, nawet gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14, oraz z dnia 18 lutego 2015 r., I UK 225/14, OSNP 2016 nr 11, poz. 141). Nabycie prawa *in abstracto* nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, tj. złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 2/00, wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego *ex lege* prawa (...). Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy, z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UZP 3/11, OSNP 2010 nr 17-8, poz. 217)”.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko zaprezentowane w powołanym wyżej wyroku Sądu Najwyższego, iż rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która z mocy prawa nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Odnosząc ten pogląd do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, Sąd Apelacyjny uznaje, że rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym wyroku jest efektem przyjęcia przez Sąd I instancji nieprawidłowej wykładni przepisu art. 2 pkt 5 i 21 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych oraz nie zastosowania art. 21 ust. 2 w odniesieniu do odwołującego. Jeśli bowiem, jak ustalił Sąd I instancji, odwołujący faktycznie legitymował się wynoszącym 15 lat okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach w całości przypadającym w czasie przed dniem 1 stycznia 1999 r. i w okresie tym miał także ponad 25-letni łączny okres składkowy i nieskładkowy, to po osiągnięciu 60 lat życia, nabył on prawo do emerytury na podstawie art. 184 ustawy emerytalno-rentowej. To powodowało zaś, że spełnił negatywną przesłankę prawa do rekompensaty przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych. Ewentualne nieuznanie spornego w sprawie okresu jego zatrudnienia za pracę w szczególnych warunkach powodowałoby, z kolei, niespełnienie przez niego przesłanki pozytywnej określonej w art. 21 ust. 1 ustawy.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów procesu na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 99 k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji swojego wyroku.

Teresa Suchcicka Alicja Sołowińska Bożena Szponar-Jarocka